

Migratie als DNA van Amsterdam beschrijft de migratiepatronen en integratie van nieuwkomers in Amsterdam over bijna vijf eeuwen heen. De lokale focus laat toe om de interactie tussen migranten en ontvangende gemeenschap in meer detail uiteen te zetten. Zo toont dit boek aan dat migratie geen dreiging, maar een levensader is die vernieuwing, diversiteit en welvaart brengt naar het kloppend hart aan het IJ. De veelvuldige linken die de auteurs leggen tussen de gedragingen en houdingen ten aanzien van migranten uit het verleden en heden, brengen opnieuw de geschiedenis van Amsterdam dichterbij haar huidige bewoners en relativeren sterk de neiging tot pessimisme over de inburgering van migranten in het heden. De overwegend geruisloze integratie van migranten en hun kinderen in de stad bewijst daarbovenop hoe zij zelf in vijfhonderd jaar mee vorm gaven aan de Amsterdamse identiteit. Met dit werk staven Jan en Leo Lucassen overtuigend dat migratie even essentieel is voor een stad als het in- en uitademen voor haar bewoners.

Maité Van Vyve, Universiteit Gent

Margreet Brandsma, *Tussen twee dynastieën. Margaretha van Bourgondië (1374-1441), gravin van Henegouwen, Holland en Zeeland* [Middeleeuwse Studies en Bronnen, 181] (Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2022). 304 p. ISBN 9789087049843.

DOI: 10.52024/tseg.13620

Over het tragische leven van Jacoba van Beieren (1401-1436) zijn kasten volgeschreven, met als voorlopig hoogtepunt de biografie *Een pion voor een dame* door Antheun Janse uit 2009. Uit dat fraaie boek bleek al hoe groot de rol van Jacoba's moeder Margaretha van Bourgondië in deze sleutelperiode in de Nederlandse geschiedenis is geweest. Het is daarom toe te juichen dat nu ook aan haar een monografie is gewijd door Margreet Brandsma.

Margaretha werd door haar vader hertog Filips van Bourgondië en haar moeder Margaretha van Male, gravin van Vlaanderen, ingezet ter verwezenlijking van hun dynastieke ambities. Margaretha trouwde overeenkomstig hun wensen in 1385 met Willem, de oudste zoon van hertog Albrecht van Beieren, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland. Het enige kind uit dit huwelijk, Jacoba, werd door het overlijden van Willem al op haar vijftiende gravin. De erfopvolging

werd niet door alle partijen geaccepteerd en de aloude Hoekse en Kabeljauwse twisten herleefden in alle hevigheid. Jacoba probeerde met steun van haar moeder en Hoekse edelen haar gezag in de drie graafschappen definitief te vestigen, maar moest bij de Zoen van Delft in 1428 instemmen met een Bourgondische machtsovername.

Brandsma beschrijft in de eerste zes hoofdstukken van haar boek hoe Margaretha van vooruitgeschoven post van de Bourgondische dynastie opschoof tot opponente van haar eigen familie en uiteindelijk in het verliezende kamp terecht kwam. Zij was bij dit alles zeker geen willoos slachtoffer, integendeel. Brandsma laat overtuigend zien dat Margaretha in bijzonder complexe omstandigheden een eigen koers wist te volgen. Zo leidde zij de delegatie van Jacoba toen die in 1406 te Compiègne trouwde met de Franse kroonprins, verrichtte zij in Henegouwen de nodige regeringshandelingen als Willem in het noorden vertoefde en onderhandelde zij voor hem of namens haar familie in internationale politieke kwesties. Toen Willem in 1417 overleed en de opvolging door Jacoba moest worden veiliggesteld, nam Margaretha dan ook vol overtuiging de touwtjes in handen. Zij belandde hierdoor in een loyaliteitsconflict tussen de Beierse en de Bourgondische belangen, waarbij zij door haar steun aan Jacoba uiteindelijk aan het kortste eind trok. De Zoen van Delft betekende niet het einde van haar politieke ambities. In 1430 claimde zij het recht van opvolging in Brabant toen haar neef hertog Filips van Sint-Pol overleed. Ook hier beet zij in het stof: de Staten van Brabant kozen voor Filips van Bourgondië.

De tweede helft van het boek is gewijd aan de middelen die Margaretha ten dienste stonden om haar vorstelijke positie waar te maken. Brandsma reconstrueert om te beginnen de omvang van de douarie die Margaretha in haar huwelijkscontract werd toegewezen. Die bleek geen zorgeloos bezit. De goederen waaruit de inkomsten afkomstig waren, wisselden bijvoorbeeld nogal eens van eigenaar en zeker als zij in handen van politiek andersgezinden kwamen, was de betalingsdiscipline ver te zoeken. Van haar familie moest zij het vaak ook niet hebben: Filips van Bourgondië gebruikte zijn macht herhaaldelijk om betalingen aan Margaretha en andere tegenstrevers te blokkeren tot zij zich door financiële nood gedwongen naar zijn luimen schikten. Na veel gereken en met een slag om de arm constateert Brandsma dat het inkomen van Margaretha – als het tenminste binnenkwam – niet onderdeed voor dat van de echtgenotes van de Bourgondische hertogen Filips de Goede en Karel de Stoute. Haar financiële positie was in theorie dus riant genoeg om een hoge staat te voeren.

Vervolgens analyseert Brandsma de organisatie en de samenstelling van Margaretha's hof. Dit was zoals de meeste vorstelijke hoven ambulante, al was het meestentijds gevestigd in het Henegouwse Le Quesnoy. Brandsma kon voor dit onderdeel onder meer gebruik maken van een niet eerder bestudeerde hoflijst, die liefst 160 personen telt. Zij zorgden voor veiligheid, fungeerden als bestuurscentrum en organiseerden het dagelijks leven en de vele ceremoniële en representatieve gebeurtenissen die pasten bij de status van een vorstin. Deze vorstelijke staat, volgens Brandsma 'van Bourgondische proporties', bleef Margaretha voeren tot het einde van haar leven, zelfs toen zij al naar de politieke zijlijn was gedirigeerd. Een essentieel onderdeel van zo'n levenswijze was de publieke demonstratie van vroomheid. Margaretha had voldoende stadsbesef om ook in dit opzicht te voldoen aan de verwachtingen. Zij deed schenkingen aan armen, kerken en kloosters en maakte talrijke pelgrimages. Heel bijzonder is een eigenhandig geschreven *bucket list* met bedevaarten die zij nog eens wilde maken en de offergaven die zij dan wilde meenemen. In het verlengde van deze religieuze patronage lag het het laten vervaardigen van schilderijen en boeken. Margaretha legde een opvallende belangstelling aan de dag voor profane lectuur. Zo zijn er sterke aanwijzingen dat zij een van de weldoeners was van de beroemde Franse schrijfster Christine de Pizan, die een weerwoord bood aan de overwegend vrouwonvriendelijke literatuur van die tijd.

Brandsma heeft een nuttig en goed leesbaar boek geschreven. Zij heeft de door Antheun Janse toegeworpen handschoen opgepakt en Margaretha de plaats gegeven die haar toekomt in de geschiedenis van Holland, Zeeland en Henegouwen. Margaretha was meer dan de moeder-van, of zoals Brandsma het uitdrukt: zij was niet zoals Jacoba het boegbeeld van de Hoekse beweging, maar stond vermoedelijk wel in de stuurhut. De auteur heeft zich niet laten afschrikken door de vaak weerbarstige, veelal in het Frans geschreven bronnen, waardoor zij in staat is heel wat nieuwe gegevens voor het voetlicht te brengen. Even waardevol is haar streven om waar mogelijk vergelijkingen te trekken met andere vorstelijke personen. Margaretha van Bourgondië kan die glansrijk doorstaan, of het nu gaat om rijkdom, vroomheid, dynastieke pretenties of politiek gekonkel. Zij was een ambitieuze, strijdvaardige vrouw met een krachtig stadsbesef, die deze biografie ten volle verdient.

Gerrit Verhoeven, freelance historicus en archivaris